

Andrej Pleterski

DELO

sre, 07.09.2016, 09:00

Slovenija prvi kitajski kanton v Evropi?

Na začetku države Slovenije stoji slovenščina, brez nje lahko država izgine.

Ključne besede: • izobraževanje, • slovenščina, • zaščita, • razvoj, • angleščina, • politična lingvistika, • Slovenija

Ob predlogu zakonskih sprememb v prid odpiranju vrat pouku v tujem jeziku v visokem šolstvu (zagovorniki odkrito priznavajo, da gre za angleščino) je nastal odpor, ki ga vodijo slovenisti, in je zajel tako široko skupino ljudi, da že dobiva obliko državljanskega gibanja. Ljudje se mu pridružujejo zaradi nagonskega občutka, da pri vsem skupaj nekaj ni prav. Slovenisti se sklicujejo na zelo veliko občutljivost sestava družbenih funkcij slovenščine in opozarjajo na nepredvidljive posledice pri vsakem posegu v ta sestav, zagovorniki predloga trdijo, da omogoča internacionalizacijo znanosti na Slovenskem, s tem njen napredek in korist za celotno družbeno skupnost. Kdo ima prav? Kakšne so povezave vzrokov in posledic?

Jezik in politični razvoj skupnosti

Problem spada na področje politične lingvistike, vendar ne na način, ki v tej smeri raziskav prevladuje v svetu ter se ukvarja s povezanostjo političnega govora in politike, ampak v pogledu povezanosti družbenih funkcij jezika s političnim razvojem družbene skupnosti. Za to nam prav nič ne pomaga statistični pregled, kolikšen delež učnih programov katera evropska država trenutno že izvaja v angleščini. Zanimati nas mora naš, slovenski primer v zgodovinskem razvoju. Najvišja stopnja uresničitve skupne politične volje neke družbene skupnosti je država. Kaj ima ta z našim jezikom? Razlaga, da je država Slovenija uresničitev tisočletne želje naših prednikov, je preprosta, narodno-romantična politična puhlica. V resnici je država Slovenija posledica zapletene vzročne verige, ki kot taka do zdaj še ni bila raziskana v celoti. V nadaljevanju zato lahko nakažem samo najbolj grobo skico nekaterih obrisov te verige. Državo Slovenijo je rodila politična volja, ta pa se je oblikovala v družbeni skupnosti, ki se je začutila kot politična celota najpozneje leta 1848 s političnim programom Zedinjene Slovenije. Ta del verige je razmeroma znan. Ni dvoma, da je občutek politične celote Slovencev tudi tedaj temeljil na skupnem jeziku, slovenščini. Bistveno manj pa vemo, kako je ta občutek slovenščina ustvarila.

Baron Žiga Zois: zastavil ime in denar

Seveda najprej pomislimo na **Primoža Trubarja** in njegove sodelavce za knjižno slovenščino, vendar je ključna oseba ostala nekako prikrita v našem zgodovinskem spominu. Zelo jasno pa jo je v prikazu življenja in dela **Jerneja Kopitarja** izpostavil **Jože Pogačnik** (Jernej Kopitar. Znameniti Slovenci. Partizanska knjiga, Ljubljana 1977, zlasti 137–153). To je bil baron **Žiga Zois**, ki je zaznal razvojno možnost, da se slovenščina razvije in uveljavi kot družbeno-kulturno funkcionalen jezik, kar naj bi vzbudilo samozavest govorcev tega jezika in njihovo široko kulturno uveljavitev v

evropskem duhovnem prostoru. Za to je načrtno deloval ter zastavil svoje ime in denar. Sestavil je skupino sodelavcev in jim poveril posamezna področja, na katerih naj uveljavijo slovenščino ali vsaj slovensko kulturo. Izdelal je delovne naloge: dela s področja zemljepisa, naravoslovja in poezije, najprej pa naj bi napisali kritično slovnico in slovar. In to so tudi storili. Jernej Kopitar z znanstveno slovnico, **Valentin Vodnik** s pesmimi, **Anton Tomaž Linhart** z dramo in predvsem prvo skupno zgodovino. Ob njih in za njimi še veliko drugih, ki so širili uporabnost slovenščine. Tudi **France Prešeren**. Pot do skupnega narodnega občutenja je bila odprta.

Velikokrat se pozablja na ključno osebo, ki je pripomogla h knjižni sloveščini in njenem razvoju, to je Žiga Zois. Foto: Wikimedia commons

S tem imamo zgodovinski dokaz, da smo do svoje države prišli zaradi uporabe svojega jezika. To je naša narodna značilnost. In ta dokaz nam je tudi napotek, kaj se lahko zgodi, če na to povezavo pozabimo. Če slovenščino kakorkoli zanemarimo, smo na dobri poti, da se ji sčasoma tudi odrečemo, se z nekom povsem izenačimo in v denarnem pogledu bo postalo logično, da je za prebivalstvo tega ozemlja velik prihranek ukinitve samostojne države.

Mnogojezičnost omogoča mnogostranskost

In kakšen je pomen angleščine? Prvi evropski pisni jezik znanosti je bila starogrščina in potem do novega veka latinščina. V novem veku so jo tudi v znanosti izpodrinili nacionalni jeziki, število

znanstvenih spoznanj pa je eksplodiralo. To dokazuje, da en sam jezik sporazumevanja v znanosti ni pogoj za pretakanje in oplajanje znanja. Lahko postavimo celo domnevo, da je ravno obratno. En jezik pogojuje en določen način razmišljanja in s tem enostranske rešitve. Mnogojezičnost omogoča mnogostranskost. Trenutno je glavni jezik sporazumevanja v znanosti na svetu pač (še) angleščina. Zgodovinska zakonitost je, da bo to vlogo izgubila. Temu lahko dodamo še prvo pravilo vseh, ki služijo z napovedovanjem – nikoli ne stavi samo na enega konja, ker nikoli ne veš, kateri bo zmagal. Res je odmevnost neke znanstvene objave večja, če je objavljena v angleščini, kot pa če bi bila samo v slovenščini. In res jo je najceneje in najbolj enostavno tudi napisati že kar takoj v angleščini, prevajanje namreč vzame čas in denar pa še strokovno izrazje v različnih jezikih je treba obvladati. Vendar ni nikoli nihče zatrjeval, da je biti Slovenec poceni in enostavno. Pač ni! Seveda se lahko zgledujemo po znamenitem rojaku, fiziku Jožefu Stefanu, ki je leta 1858 malodušno odnehal s slovenščino, rekoč: »Tolažimo se s tim, da naša ljuba deželica Koroška ne zgubi ničesar, ako bode vsa nemška, da je tolarjev dosti, naj se štejejo nemški ali slovenski! Saj je Slovanov še drugod dosti, če ne preveč!« Vendar kot pravi pregovor, ravna in gladka pot vodi samo v pekel.

Dovolj, če se vrnejo slovenski znanstveniki

Do tu vidimo, da je treba dati prav slovenistom in njihovim bojaznim. Kako pa je z utemeljitvijo druge strani v razpravi? Je res nujen pogoj za napredek visokega šolstva in znanosti na Slovenskem, da predavateljem, ki pridejo iz tujine, organiziramo pouk v angleščini? Trdim, da ne. Sem bodo prišli, če že bodo, ne zaradi jezika, ampak zaradi delovnih pogojev, ki bodo vabljivi, in se naučili slovenščine. Stalno, dostojno plačano delovno mesto, ustrezen delovni prostor in delovna pomagala so pogoj za njihov prihod. Za začetek bi zadoščalo že to, da bi se potem vrnil vsaj del slovenskih znanstvenikov, ki delujejo po svetu in se jim slovenščine ni treba učiti ter so vpeti v vse tokove svetovne znanosti. Tako je dobila pred stoletjem svoje profesorje prva slovenska univerza v Ljubljani ob svoji ustanovitvi. Žal takih pogojev pri nas zdaj ni. Čeprav imamo raziskovalci status javnih uslužbencev, dobivamo denar za plače in delo z enoletnimi ali največ nekajletnimi projekti ali programi. Če si ne pridobimo projekta ali programa, nimamo službe, naše znanje gre v nič. Ni toliko problem, koliko denarja nameni država Slovenija znanosti, ampak nestabilen, navidezno tekmovalen način, ki ga za to uporablja. Pri tem se za eno od prvih treh mest v Evropi kosa z Estonijo in Romunijo. Peša obnova raziskovalnih skupin, mladi nimajo pogojev za redno delo in sistematično razvijanje znanja. Podružbljanje znanja je zato vse manjše, to pa destabilizira državo.

Romunizacija financiranja je pravi problem raziskav v Sloveniji, in ne to, koliko kdo obvlada angleščino. Pozivam predlagatelje in zagovornike zakonskih sprememb, naj se raje zavzamejo za stalna, ustrezno pogojena delovna mesta raziskovalcev ter za pravo združitev raziskovalnih in pedagoških institucij. Za zaključek pa pogledajmo še enega od mogočih potekov dogodkov, če so nam izhodišče tekmovalnost, poceni in enostavne rešitve ter dobri zaslužki. V začetnem koraku res napredno uvedemo kot jezik pouka kitajščino, zgornja analiza namreč kaže, da bo angleščina v ne tako oddaljeni prihodnosti out. Tu pustimo ob strani razcvet zasebnih šol, ki bodo omogočale Kitajcem študij v sanjski Evropi kar v kitajščini. Neskončno pomembnejši je naslednji korak, ki bo posledica kulturnega zbližanja s Kitajci. Slovenija postane prvi kitajski kanton v Evropi, pravo kitajsko mostišče. Takrat bomo vsaj v nečem res prvi. Pa si to tudi želimo? Majhna sprememba v zakonu je danes res samo utrip metuljevega krila, čez čas lahko žanjemo vihar.

Prof. ddr. Andrej Pleterski, znanstvenoraziskovalni center SAZU

Prispevek je mnenje avtorja in ne izraža nujno stališča uredništva.

(<http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/slovenija-prvi-kitajski-kanton-v-evropi.html>)